

добра для людей. Якщо моральне виховання підкріплюють добрими настановами, спонуканнями до добрих справ для людей, у серці з малих років утверджуються внутрішні духовні сили, що обмежують бажання і вередування. А це дуже важливо для формування громадянської порядності.

Отже, від того, яка міра духовності стане основою життя особистості, залежить майбутнє української нації. Адже моральність нації – основа духовної стійкості та спадкоємності її історичного буття.

Подальші перспективи досліджень у цьому напрямі можуть бути пов'язані з пошуком нових ефективних методів підтримки процесу духовного розвитку особистості.

Література

1. Алексий II, Святейший Патриарх Московской и всея Руси. Проникнуться идеей духовного обновления жизни... // Духовно-нравственное воспитание №2, 2006. – С. 3-44.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: Сходження до духовності: Наук. видання. – К.: Либідь, 2006. – С.38-47.
3. Біблія, або Книги святого письма Старого і Нового Заповіту.
4. Гегель Г. В. Феноменологія духа // Собр. соч.: В 14 т. – М.: Соцэкгиз, 1959. – Т. 4. – 440 с.
5. Зеньковский В.В. Психология детства. – М., 1996. – С.200-221.
6. Повчання Володимира Мономаха дітям // Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки/ За ред. С.А.Литвинов. К., 1961.

УДК 378

Базильчук Л.В.

ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ХУДОЖНІЙ КЕРАМІЦІ

***Анотація.** У статті обґрунтовано дидактико-методичні основи навчально-творчої діяльності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва на прикладі формування пластичного образного вираження в мистецтві кераміки засобами стилізації, керамічного матеріалу й художньої технології.*

***Аннотация.** В статье обоснованно дидактико-методические основы учебно-творческой деятельности будущего учителя изобразительного искусства на примере формирования пластичного образного выражения в искусстве керамики средствами стилизации, керамического материала и художественной технологии.*

***Annotation.** In the article grounded didactics and methodical bases of educational-creative activity of future teacher of fine art on the example of forming of plastic vivid expression in the art of ceramics by facilities of стилізації, ceramic material and artistic technology.*

Серед видів декоративної діяльності особливе місце посідає художня кераміка, бо образне вираження разом із теоретичними й практичними знаннями й уміннями в галузі цього ремесла є важливою умовою методичної підготовки вчителя образотворчого мистецтва, здатного організувати художню діяльність учнів на уроках з образотворчого мистецтва й у процесі позакласної роботи. Тому забезпечення дидактико-методичними основами навчання студентів мистецтву кераміки в системі його фахової підготовки у вищих навчальних закладах є однією з головних педагогічних умов формування їх художньої майстерності й методичної компетентності водночас.

Проблему організації навчально-творчої діяльності на матеріалі такого виду декоративно-прикладного мистецтва, як художня кераміка, розглянуто в працях Н. Басаревої (2000), А. Булкіна (2002), Т. Васильєвої (1998), В. Демідової (2006), Р. Варцави (1989), А. Даниленко (1997), О. Даутової (2006), Д. Кемешева (1994), А. Прищепи (1995), Т. Саляєвої (1998), А. Хашхожева (1984). У дослідженнях цих авторів представлено

практичні рекомендації з організації процесу створення виробів із кераміки на уроках з образотворчого мистецтва й під час гурткової роботи в школі, на заняттях у художній школі, у процесі декоративно-прикладної підготовки студентів у вищих навчальних закладах. Методичним основам формування образно-пластичного мислення засобами керамічного мистецтва присвячено дисертаційне дослідження О. Даутової. Процес формування художніх потреб студентів на заняттях із кераміки був предметом педагогічного дослідження А. Булкіна. Однак зазначені наукові доробки не вичерпують повноту розв'язання проблеми якісної декоративно-прикладної й методичної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Це зумовлено тим, що через трудомісткість вивчення курсу “Декоративно-прикладне мистецтво”, пов'язаного із широким спектром його видів, розробкам дидактико-методичних основ опанування студентами мистецтва кераміки приділено недостатньо уваги. Зокрема, донині не розроблено методичної системи поглибленої спеціалізації майбутнього вчителя образотворчого мистецтва в галузі художньої кераміки, які були б націлені на результативність його навчально-творчої діяльності й водночас на формування методичної компетентності.

Мета статті – розкрити дидактико-методичні основи навчально-творчої діяльності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва на прикладі формування пластичного образного вираження в мистецтві кераміки засобами стилізації, керамічного матеріалу й художньої технології.

Формування задуму твору в матеріалі кераміки пов'язане з пошуком оптимальної взаємодії декоративно-художнього образу з образотворчими й матеріально-виразними засобами його втілення. У процесі реалізації задуму в матеріалі кераміки робота над удосконаленням структури декоративного образу продовжується, активізуючись у зв'язку з вирішенням нових образних завдань, що виникають під впливом конструктивно-пластичних вимог матеріалу. Активне використання запасу засвоєних виразних засобів художньої технології кераміки сприяє формуванню нових умінь, навичок і знаходженню власних художньо-технологічних прийомів.

Така послідовність створення декоративного виробу в матеріалі кераміки повинна відбуватися згідно з етапністю художньо-творчого процесу: 1) нагромадження початкового матеріалу, аналіз і відбір об'єктів зображення, вивчення та інтерпретація аналогів; 2) синтез декоративного образу, пошук і розробка композиції твору; 3) розробка ескізів, конкретизація, підготовка проекту; 4) втілення творчого задуму в матеріалі.

Найважливішою умовою розвитку образно-пластичної творчості в ході навчання майбутнього вчителя образотворчого мистецтва мистецтву кераміки відповідно з положеннями діяльнісного підходу (О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Б. Теплов та ін.) є залучення студентів до різноманітної практичної діяльності.

Формування практичного досвіду студента в галузі створення виразної й змістовної декоративної форми передбачає використання широкого спектру методів активного навчання, які можна використовувати на різних етапах навчання мистецтву кераміки: 1) первинне оволодіння знаннями (це може бути проблемна лекція, евристична бесіда, навчальна дискусія тощо); 2) контроль знань, умінь і навичок (можуть бути використані такі методи, як колективна розумова діяльність, тестування тощо); 3) формування професійних умінь і навичок на основі знань та розвиток творчих здібностей (доцільне використання модельованого навчання) [8, 41–43].

Зазначену етапність використання різноманітних методів активного навчання в ході опанування студентами основами мистецтва кераміки доцільно впроваджувати на основі реалізації дидактичного принципу свідомості – навчання в дії, проблемне навчання, навчання на основі історичного матеріалу, навчання, спрямоване на майбутню наукову чи трудову діяльність. Це дає змогу охопити увагою всіх студентів, урахувувати й використовувати їх здібності заради досягнення мети: свідомого засвоєння навчального матеріалу [3, 101].

Великого значення в процесі реалізації принципу свідомості навчання має спонукання студентів до прояву ініціативи, творчої самостійності шляхом їх залучення до вирішення

проблемних ситуацій навчально-творчої діяльності. При цьому істотну роль відіграє педагогічна установка на розвиток креативності як властивості особистості, що виявляється в тенденції до вирішення проблем по-новому, суб'єктивно чи об'єктивно, новими засобами, семантичними "стрибками", новими конфігураціями дій або методів тощо [5] в активізацію на цій основі інтелектуальної діяльності студента в художньо-творчому процесі з мистецтва кераміки.

Процес навчання на заняттях із кераміки має бути спрямованим на формування певних знань, умінь і навичок, а також на розвиток у студентів інтелектуальних, вольових та емоційних якостей, які б забезпечували продуктивність творчої діяльності. Цьому можуть сприяти такі прийоми активного навчання: постановка перед студентами проблем, які вимагають активного осмислення, напруженого творчого пошуку; спонукання до прояву високої творчої активності за допомогою методичної установки на нестандартність, оригінальність художньо-образних рішень; стимулювання до постановки власних образних завдань, до пошуку нових, особистісних значущих аспектів навчально-творчої теми; демонстрація викладачем технологічних операцій художньої кераміки, спрямованих на освоєння студентами навчальних дій.

Така методична організація навчання ґрунтується на основі дидактичного конструювання [6, 186] процесу формування пластичного образного вираження в мистецтві кераміки засобами стилізації, керамічного матеріалу й художньої технології.

Як основний практичний метод, що забезпечує формування виразно-образних характеристик декоративного твору, стилізація, суть якої полягає в декоративному узагальненні зображуваних об'єктів (фігур і предметів) за допомогою низки умовних прийомів зміни форми, об'ємних і кольорових співвідношень [4, 87]. Отже, у структурі художнього образу твору декоративно-прикладного мистецтва стилізація виступає як система образотворчого узагальнення природи й набуває умовного характеру, який диктується необхідністю переробки об'єкта зображення.

Перетворення реальних форм у стилізованому зображенні відбувається на основі втілення визначених художником специфічних виразних рис об'єкта дійсності. У зв'язку із цим у межах методу стилізації відбуваються такі важливі мислительні процеси, як узагальнення, типізація, індивідуалізація й абстрагування.

Поняття "узагальнення" позначає виділення й фіксування відносно стійких, інваріантних властивостей предметів та їх відношень. У процесі узагальнення особливу роль відіграють порівняння, аналіз і синтез [7].

Типізація й індивідуалізація в мистецтві (грецьк. – зразок, і лат. – неподільне) – специфічний спосіб відтворення дійсності, при якому художнє узагальнення, проникнення в суть явищ, що зображаються, здійснюється через розкриття їх індивідуальних, конкретно-чуттєвих особливостей. Індивідуальне в мистецтві виступає не як одиничний факт, а як засіб розкриття загального, тому індивідуалізація – це елемент художньої типізації. У процесі типізації художник відповідно до ідейного задуму твору своїм світоглядом і суб'єктивними особливостями індивідуальної художньої манери визначає й відбирає найбільш характерні риси певного явища [10].

Абстрагування (англ. abstracting) – уявне виділення, вичленування деяких елементів конкретної множини й відвернення їх від інших елементів цієї множини. Як початкова множина для абстрагування може виступати безліч властивостей предметів, процесів, подій тощо [1]. У декоративному мистецтві абстрагування – це процес стилізації природних форм [9, 3].

Стилізація, будучи методом образотворчого узагальнення природи, базується на двох основних рівнях художнього сприйняття. Перший передбачає рух від споглядання до утворення узагальнень понятійного характеру на зразок алегорії, емблеми, символу, що надає декоративному образу іносказання, метафоричності. Другий рівень пов'язаний зі структуризацією зорових даних у вигляді раціональних схем побудови на основі умовної геометризації, тобто узагальнення реалізує властиву зору тенденцію до формалізації об'єктів,

що виявляється в композиційній, пластичній, тектонічній, лінійно-ритмічній та колористичній упорядкованості декоративно-стилізованого зображення. Отже, процес стилізації охоплює формальний і змістовий аспекти генерування художнього образу за допомогою понятійно-смиислового й візуального узагальнення.

Оволодіння студентами методом узагальнення природи передбачає формування практичних навичок відбору певних ознак чи властивостей об'єкта зображення, які найорганічніше зможуть взаємодіяти зі структурою декоративного твору. Цього можна досягнути шляхом добору навчальних об'єктів, що мають яскраво виражені декоративні якості. Насамперед, це високохудожні зразки різних видів декоративно-прикладного мистецтва, які мають виразну конструкцію й унаочнюють взаємозалежність матеріалу й характеру форми й метафоричну образність зображувальних елементів. Багатющі потенційні можливості для лінійно-ритмічної стилізації дає аналіз й узагальнення різноманітних рослинних і тваринних форм з їх характерною текстурою, ритмічною структурою, забарвленням тощо.

Процес сприйняття таких навчальних об'єктів вимагає цілеспрямованої його організації за допомогою педагогічного керівництва, що має орієнтувати студентів на виявлення основних естетичних ознак виразної декоративної форми: пластики, пропорцій, силуету, фактури, текстури, супідрядності кольору тощо. У цьому процесі повинні домінувати відбір та абстрагування обраних якостей об'єкта зображення, їхнє гіперболізування, інтерпретація, відмова від неістотних деталей, що заважають органічній побудові цілісного декоративного образу.

Постановка завдань на виявлення характерних рис об'єкту зображення та їх пластичну інтерпретацію в різних варіантах організації структури форми декоративних творів є ефективним засобом активізації пластичної творчості студентів, яка повинна супроводжуватися методичною установкою на нестандартність, оригінальність творчого рішення.

Творча переробка, що становить суть методу стилізації, заснована на загальних закономірностях формальної композиції – цілісності, ритмі, симетрії, пропорціях, рівновазі й на використанні специфічних виразних засобів – лінії, тональних і колірних контрастів, силуету, фактури тощо.

Трансформація натурної форми в процесі її декоративної переробки зумовлена активною дією чинників площинної й геометричної організації зображення. “Послідовне декоративне сплюснення малюнка призводить до підсилення ролі силуетної плями, скорочення шкали тональних градацій, максимальної графічності зображення” [2, 40].

У графічній стилізації зазвичай використовують силуетний та лінійно-площинний способи зображення. У межах лаконічного, компактного й виразного силуетного вирішення декоративної форми виникає безліч можливостей структурної й геометричної розробки. Виразне підсилення структури декоративного зображення ґрунтується на інтуїтивному уявленні художника про логіку розвитку форми й передбачає використання конструктивної основи, тобто пошук своєрідного “каркаса”. Ритмічний спосіб організації елементів форми веде до орнаменталізації структури декоративного зображення.

Отже, виявлення орнаментально-стилізованої структури та її розвиток у декоративній формі є важливою складовою методу лінійно-графічної розробки образотворчого мотиву, трансформації об'ємних натурних форм у площинні, силуетні стилізовані зображення.

Створення стилізованого зображення за допомогою методу графічного узагальнення виступає як початковий етап розробки декоративної форми й може відбуватися пошуковими методами роботи з натурними об'єктами, по пам'яті, за асоціацією й уявою.

Завданням декоративної розробки, що виконується на основі роботи навчального об'єкту, є вивчення декоративних можливостей структури натурної форми, пошук несподіваних проявів реальних і звичних її ознак. Задана натурна форма може також бути використана в організації специфічних композиційних ситуацій, що дають поштовх для пошуку різних способів декоративного зображення – смислових, образотворчих, просторових і матеріальних.

Пошук композиційного вирішення декоративної форми по пам'яті будується на основі використання нагромаджених у досвіді певною мірою абстрагованих зорових уявлень, що дають змогу загалом зафіксувати виниклу в уяві пластичну ідею, подальша декоративна розробка якої може привести до виразного й завершеного розв'язання. Визначального значення при цьому набувають розвинене художнє сприйняття, уміння спостерігати, оригінальна інтерпретація виразних якостей об'єктів дійсності й навички грамотного графічного пошуку.

Робота над декоративною формою, що спирається на асоціації й уяві, передбачає розвиток уміння широко оперувати окремими елементами чорнових і підготовчих розробок, зарисовок. Вільне оперування, пошук комбінаторних поєднань, варіювання елементів власного й ілюстративного образотворчого матеріалу сприяє створенню оригінальних, цікавих рішень у створенні декоративної форми.

Декоративна розробка композиції стилізованої форми, створена в процесі переробки аналогів, різного образотворчого матеріалу, графічного узагальнення образотворчого мотиву на етапі втілення декоративного образу засобами прикладного мистецтва повинна бути підпорядкована певному пластичному задуму відповідно до особливостей конкретного матеріалу. Зокрема, урахування специфіки конструктивно-пластичних і декоративних можливостей матеріалу кераміки й пов'язаних із ними технологічних засобів зумовлює особливі прояви художньої образності в створенні стилізованої форми.

Твори художньої кераміки мають яскраво виражену специфіку, зумовлену своєрідністю самої природи керамічного матеріалу – особливої пластичності глини (із грецьк. *plastikos* – придатний для ліплення), у ході роботи з якою історично виникали різноманітні способи її обробки. Від їх вибору залежав характер декору й виразність виробу, тобто його пластичності як цілісності, витонченості, багатства колірних і тональних переходів, гармонійності взаємозв'язку й виразності мас і форм, їх ліній і силуетів у композиції. На цій основі формувався досвід технології керамічних матеріалів, який супроводжувався процесом практичного вивчення конструктивно-пластичних якостей сировини місцевих глин і був головною умовою становлення різних підходів до формотворення в народній художній кераміці.

Аналіз традиційних художніх технологій народів Світу, детально відпрацьованих поколіннями майстрів, показує, що основою формування стильової своєрідності й створення художньої образності у творах народної кераміки було використання природного формотворення з різноманітними декоративними й пластичними можливостями природних глин. При цьому добре відпрацьована техніка обробки матеріалу, чіткість конструктивної побудови з вивіреною логікою “поведінки” матеріалу мали важливе значення для досягнення художньої виразності керамічної форми.

Таким чином, художня природа мистецтва кераміки характеризується ремісничо-технологічною особливістю декоративної творчості, яка ґрунтується на знаннях основ технології, на володінні різноманітними прийомами художнього ремесла й на мисленні категоріями матеріалу.

Вільне володіння керамічним матеріалом є необхідною умовою досягнення художньої виразності в цій галузі декоративної творчості, бо значно впливає на характер пластичних і декоративних вирішень у творах. У зв'язку із цим особливого значення в декоративній діяльності набуває проблема взаємодії матеріалу із самою структурою твору й образотворчими засобами втілення його задуму. Формування усвідомленого ставлення майбутнього вчителя образотворчого мистецтва до цієї проблеми в процесі навчання основам мистецтва кераміки є одним із важливих завдань його фахової підготовки.

Проблема взаємозв'язку виразності й технології, який визначає специфіку художньої образності в керамічному мистецтві, обумовлює особливу активність прояву образно-пластичного мислення на стадії матеріального втілення задуму, бо художній пошук завжди пов'язаний із реалізацією задуму в матеріалі за допомогою формоутворення з урахуванням структурних, фактурних і колірних властивостей глини.

У ході творчого процесу формування пластичної образності декоративного керамічного твору відбувається аналітичне осмислення властивостей глини, за допомогою чого визначаються основна конструкція речі, форма й декор. Тому під час практичної діяльності врахування вимог матеріалу й можливостей його обробки передбачає постановку нових образотворчих завдань, виконання яких дає змогу коригувати процес реалізації творчого задуму й знаходити оптимальне пластичне рішення художнього виробу. Постійне нагромадження досвіду сприйняття природних властивостей і декоративних можливостей матеріалу породжує своєрідне “відчуття матеріалу” [239, 22], сприяє формуванню оригінальних ідей формотворчості.

Оскільки художня образність у творі декоративної кераміки опосередкована природними фізичними й механічними властивостями матеріалу (вага, щільність, пластичність, міцність тощо), то основним завданням художньої творчості в цьому виді мистецтва є розкриття можливостей матеріалу й пошук найбільш емоційно насичених виразальних засобів.

Завдяки унікальній пластичності й кольору глини кераміка має широкий діапазон образно-естетичних можливостей – краса форми, гармонія декору (живописного, орнаментального, графічного), багатство фактури (з лат. *factura* – будова; матеріально відчутні властивості поверхні предмета) і пластично-скульптурна довершеність.

Багатство палітри засобів художнього вираження в кераміці забезпечується наявністю широкого спектру керамічних матеріалів, кожен з яких має лише йому притаманні властивості й може служити засобом для відтворення конкретних змістових аспектів у єдності з формою твору. Тому вибір матеріалу є важливою умовою вирішення кожного конкретного образотворчого завдання.

Серед різновидів керамічних матеріалів розрізняють гончарну кераміку, теракоту (з італ. *terracotta* – обпалена глина, неглазуровані вироби будівельного, побутового й художнього призначення з випаленої кольорової глини пористої будови), кам’яні керамічні вироби, шамот (франц. *chamotte* – вогнетривка глина або каолін, обпалені при високих температурах), майоліку (італ. *maiolica* – пористі керамічні вироби з розписом по сирій непрозорій олов’яній глазурі, що з’єднується при випаленні з фарбами), порцеляна (грецьк. *pharphuri*; франц. *porcelaine*; нім. *porzellan* – художні вироби з білої глини зі спеціальними домішками), фаянс (франц. *faïence* – походить від назви міста Фаєнца – центру керамічного виробництва в Італії; це вироби з білої обпаленої глини зі спеціальними домішками, покриті прозорою глазурю). Кожен із цих матеріалів має певні декоративні властивості, характер яких залежить від дисперсності (тобто розмірів) елементів структури глиняної маси. Відповідно до цього їх поділяють на дві групи – тонкокерамічні матеріали, для яких характерні дрібнодисперсні зерна, однорідність зламу випаленої форми та грубокерамічні матеріали, що мають крупнодисперсну структуру й неоднорідні злами на поверхні виробу.

Специфічна особливість кераміки полягає в можливості надавати структурі матеріалу такого характеру, що відповідає творчому задуму. Ця можливість реалізується шляхом додавання в керамічну масу різних домішок (пігментів, керамічного бою, вигорілих частинок тощо), що дає змогу художникові активно оперувати структурою матеріалу.

У кераміці фактура поверхні є найважливішим засобом художньої виразності, бо вона сприяє виявленню специфіки художньої природи матеріалу й саме в ній відображаються специфічні властивості матеріалу кераміки й способи його обробки. Властивості фактури виступають активним компонентом сучасної естетики матеріалу, яка полягає в ритмічному “звучанні” поверхні з ефектами текстур і грою світлотіні. Це сприяє збагаченню пластичного образу додатковими емоційними характеристиками.

Матеріал кераміки щедро надає художникові можливості штучного нанесення фактури й пластичного декору на виріб у сирому або обпаленому вигляді. Шляхом штучного утворення фактури за допомогою специфічних прийомів обробки поверхні виробу (шліфування, продряпування, гравіювання, тиснення тощо) реалізується творчий задум. Окрім цього? фактуру поверхні виробу художньо можна увиразнити різноманітними

декоративними покриттями й розписом. Залежно від конкретного творчого завдання, вибраного керамічного матеріалу й технології його обробки колір декоративного покриття й розпис можуть домінувати на гладкій поверхні кераміки або грати другорядну роль у творах із багатим фактурно-рельєфним декором.

Таким чином, основою пластичної виразності творів кераміки є специфічні декоративно-технологічні особливості матеріалу, що зумовлюють організацію художньої форми й прояв її образності. У ході реалізації образного задуму матеріал (шамот, глина, фаянс тощо) повинен бути основою матеріального втілення форми, що досягається шляхом його осмислення та інтерпретації. При цьому відчуття матеріалу, яке формується в процесі уважного практичного вивчення й осмисленого використання декоративно-технологічних особливостей різних видів глини в керамічному мистецтві, сприяє поглибленому розумінню ролі матеріалу й організації його специфічних якостей для створення декоративно-пластичного образу. Також важливим аспектом формування відчуття матеріалу виступає обумовлений технічними й художніми міркуваннями пошук і вибір художником матеріалу, що відповідає характеру творчого задуму. Тому вміння вибрати матеріал за його структурними, пластичними, фактурними й колірними властивостями є важливою передумовою творчого рішення. Формуванню такого вміння має передувати ґрунтовне вивчення й практичне освоєння властивостей різноманітних керамічних матеріалів.

У ході засвоєння декоративної творчості засобами художньої кераміки, окрім вимог матеріалу, важливе значення має технологія виготовлення керамічних виробів, бо володіння прийомами формування й декорування позначається на конструктивних і декоративних якостях творів кераміки.

В умовах навчальної майстерні університету вивчення основ художньої кераміки є два основних способи виготовлення виробів: формування із пластичної маси й лиття в гіпсових формах.

Пластичне формування – стародавній і найбільш універсальний спосіб виготовлення керамічних виробів із пластичної глиняної маси. До цього способу належать прийоми ручного ліплення, формування із джгутів глини, формовка із пласта глини, утворення форми на гончарному крузі, набивання й відминання в гіпсовій формі.

Лиття або відливання в гіпсовій формі в навчальних умовах використовується як найдоступніший спосіб тиражування керамічних виробів. Використання цього способу дає можливість тривало працювати над твором у моделях (глина, пластилін тощо), доопрацьовувати в гіпсовій моделі, з якої потім по частинам знімається гіпсова форма.

Декоративне оформлення надає керамічному виробу завершеного вигляду, сприяє виявленню специфічних виразних якостей матеріалу кераміки, збагачує образне рішення. Серед методів декоративного оздоблення кераміки розрізняють скульптурно-рельєфне (створення рельєфу й декоративної фактури) і живописне (розпис керамічними барвниками) декорування, а також і різноманітні покриття (глазур'ю, ангобами тощо), які прикрашають вироби, і покращують їх властивості (водонепроникність, механічну міцність тощо).

Наведені технології художньої кераміки трудомісткі і потребують ретельного вивчення. Належне оволодіння ними студентами дає змогу їм залежно від творчого задуму створювати нові, індивідуально своєрідні вироби.

Дидактико-методичними основами навчання майбутніх учителів образотворчого мистецтва художній кераміці є залучення їх до різноманітної практичної діяльності з використанням широкого спектру методів активного навчання на основі реалізації дидактичних принципів процесу формування пластичного образного вираження засобами стилізації, керамічного матеріалу й художньої технології: за допомогою стилізації здійснюється переробка об'єкту зображення, його образотворче узагальнення відповідно до наочної форми декоративного твору; завдяки вивченню особливостей матеріалу кераміки формується “відчуття матеріалу”, яке зумовлює активізацію постійного пошуку властивих конкретному матеріалу виразних можливостей; у ході занять з кераміки вибір матеріалу, урахування його пластичних, структурних, фактурних, колірних і тональних властивостей, знання художніх технологій обробки є запорукою успішного виконання навчально-творчих завдань.

Література

1. Большой психологический словарь / под ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2003, 2004; М.: Олма-пресс. – 666 с.
2. Власов В. Г. Исследование взаимосвязи рисунка и композиции в художественной керамике и стекле: дис. ... канд. искусствоведения : 17.00.06 / Власов Владимир Георгиевич. – М., 1988. – 198 с.
3. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка: підручник / Кузьмінський А.І., Омеляненко В. Л. – К.: Знання-Прес, 2003. – 418 с.
4. Логвиненко Г. М. Декоративная композиция: учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности 030800 “Изобразительное искусство” / Г.М. Логвиненко. – М.: Владос, 2005. – 144 с.
5. Лук А. Н. Психологія творчествa / А. Н. Лук. – М.: Наука, 1978. – 126 с.
6. О красоте и пользе. Проблемы декоративно-прикладного искусства 60-х годов. По страницам журнала “Декоративное искусство СССР” / Сост. Л. Крамаренко. – М., 1981. – 470 с.
7. Педагогіка: Большая современная энциклопедия / Сост. Е. С. Рапацевич. – Мн.: Современ. слово, 2005. – 720 с.
8. Смолкин А. М. Методы активного обучения / А. М. Смолкин. – М.: Высшая школа, 1991. – 176 с.
9. Сокольникова Н. М. Краткий словарь художественных терминов / Н. М. Сокольникова. – Обнинск: Титул, 1998. – 80 с.
10. Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. – 4-е изд. – М.: Политиздат, 1981. – 445 с.

УДК 371.37.015.4

Безлюдний Р.О.

ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В США

***Анотація.** У статті розглядається питання забезпечення соціально-педагогічної підтримки дітей з особливими потребами в США крізь призму інтегрованого навчання, яке на думку американських вчених є педагогічною філософією, яка базується на вірі, що кожна аномальна дитина має бути повноправним членом її шкільної спільноти.*

***Аннотация.** В статье рассматривается вопрос социально-педагогической поддержки аномальных детей в США сквозь призму интегрированного обучения – педагогической философии, базирующейся на вере, что каждый аномальный ребенок может быть полноправным членом школьного коллектива.*

***Annotation.** The article deals with the problem of exceptional children educating in the USA in the light of inclusive education, the educational philosophy based on the belief that all students are entitled to fully participate in their school community.*

Серед сучасних проблем становлення особистості особливо актуальними є питання, які пов’язані з інтегруванням дітей з особливими потребами в сучасне соціальне середовище. Реалізація процесу інтегрування дітей з функціональними обмеженнями у соціальне середовище в навчальних закладах має важливе значення як для розробки теоретичних основ соціальної політики, так і практичного здійснення соціально-педагогічної роботи, допомоги і підтримки різних соціальних груп дітей – інвалідів.

Сутність інтегрування, його форми і види є предметом дослідження таких вчених, як О.В. Безпалько, І.Д. Зверєвої, Т.А. Добровольської, А.Й. Капської, В.І. Лубовського,